

ביאור השייכות בין חטא האדמה לחטא עץ הדעת

וַיֹּאדָם אֶמֶר וְגו' ארורה האדמה בעבורך וְגו' (ג' י"ז).

אוצר החכמה

מבואר ברש"י לעיל (א' י"א) שהאדמה נתקללה יחד עם האדם על חטאה שלא הוציאה טעם העץ כטעם הפרי, וז"ל: עץ פרי - שיהא טעם העץ כטעם הפרי, והיא לא עשתה כן אלא ותוצא הארץ עץ עושה פרי ולא העץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עווננו נפקדה גם היא על עוונה ונתקללה. ע"כ.

וטעמא בעי מדוע נפקדה האדמה על עוונה רק לאחר חטאו של אדם הראשון, דנראה מזה שיש שייכות בין חטא עץ הדעת לחטאה של האדמה. והמפרשים כתבו לבאר באופנים שונים דחטא אדה"ר בעץ הדעת היה תלוי בחטא האדמה.^{נא}

ובדרך חידוד יתכן לומר בזה, דהנה במדרש תלפיות (ענף אדה"ר) הקשה מהא דאיתא במדרש שחווה לקחה כזית מעץ הדעת ונתנה לאדם הראשון ולכל בעלי החיים^{נב}, דנמצא לפי זה שאדה"ר לא אכל כזית שלם מעץ הדעת^{נג}. וא"כ לשיטת ריש לקיש (ביומא ע"ד) דחצי שיעור מותר מן התורה קשה מדוע התחייב אדה"ר, הא לא אכל אלא חצי שיעור. והגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל מלובלין בשו"ת אור המאיר (סי' ס"ו) הביא דגאון אחד כתב לו לתרץ דמאחר שעץ הדעת כתיב ביה 'לא תאכל', ושיטת ר' אבהו (בפסחים כ"א:) דכל מקום שנאמר לא תאכל אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה

ו'. וראה ב"ר ה' ט', ילקוט רמז ח'.
נא. בספר ברכת יוסף אליהו רבה (לאביו של הפרי מגדים, פרשתנו אות ה') כתב ע"ד רש"י: והוא תמוה, השופט כל הארץ לא יעשה משפט מיד, ולמה המתין דוקא עד שנתקלל אדם על עווננו. ונראה דהסגנון כך הוא, דבאמת עלה על דעת השי"ת לוותר עוון הארץ ולא הקפיד ע"ז, אך ורק כשנתקלל אדם וכל זה היה גרם בניזקין מחמת ששינה הארץ ועיקר התקלה בא על ידה, לכך הקפיד גם על הארץ וכו'. עכ"ל. וגם דברינו הם בסגנון זה.
נב. ועי' רש"י עה"פ ותתן גם לאשה (ג' י"ז): גם - לרבות בהמה וחיה.
נג. כן הביא המדרש תלפיות בשם ספר שערי שמים, וכן הובא בספר לקט יוסף (להג"ר יוסף גינצבורג זצ"ל, נדפס בשנת תמ"ח) ערך אדם (סי' י"ב). ובפ"י ידי משה שעל המד"ר (ב"ר י"ט י"ב) כתב לבאר בזה מ"ש במדרש שם: ואכלתי אין כתיב כאן אלא ואוכל, אכלתי ואוכל. ע"כ. עי' לקמן בסו"ד שהעתקנו לשונו. וכע"ז כתב במדרש תלפיות שם. וראה עוד בספר חכמת התורה להג"ר שלמה קלוגר זצ"ל (פרשתנו עמ' רפ"ב) "דבאמת חווה ואדם לא אכלו כזית רק כל שהוא".

ג. וראה ב"ר ה' ט', ילקוט רמז ח'.
נא. בספר ברכת יוסף אליהו רבה (לאביו של הפרי מגדים, פרשתנו אות ה') כתב ע"ד רש"י: והוא תמוה, השופט כל הארץ לא יעשה משפט מיד, ולמה המתין דוקא עד שנתקלל אדם על עווננו. ונראה דהסגנון כך הוא, דבאמת עלה על דעת השי"ת לוותר עוון הארץ ולא הקפיד ע"ז, אך ורק כשנתקלל אדם וכל זה היה גרם בניזקין מחמת ששינה הארץ ועיקר התקלה בא על ידה, לכך הקפיד גם על הארץ וכו'. עכ"ל. וגם דברינו הם בסגנון זה.
נב. ועי' רש"י עה"פ ותתן גם לאשה (ג' י"ז): גם - לרבות בהמה וחיה.
נג. כן הביא המדרש תלפיות בשם ספר שערי שמים, וכן הובא בספר לקט יוסף (להג"ר יוסף גינצבורג זצ"ל, נדפס בשנת תמ"ח) ערך אדם (סי' י"ב). ובפ"י ידי משה שעל המד"ר (ב"ר י"ט י"ב) כתב לבאר בזה מ"ש במדרש שם: ואכלתי אין כתיב כאן אלא ואוכל, אכלתי ואוכל. ע"כ. עי' לקמן בסו"ד שהעתקנו לשונו. וכע"ז כתב במדרש תלפיות שם. וראה עוד בספר חכמת התורה להג"ר שלמה קלוגר זצ"ל (פרשתנו עמ' רפ"ב) "דבאמת חווה ואדם לא אכלו כזית רק כל שהוא".

במשמע, א"כ עץ הדעת נאסר עליו גם בהנאה. ומבואר בירושלמי (תרומות פ"ו) דמודה ריש לקיש באיסורי הנאה דחצי שיעור אסור. לפ"ז מובן דאדה"ר התחייב אף שלא אכל אלא חצי שיעור. וכתב באור המאיר לדחות דבריו, דהמהרי"ל בתשובותיו (סי' קס"א) "כתב שם באמצע התשובה דלא תאכל הנאמר קודם מתן תורה לא משמע איסור הנאה, שהרי עיקר הלימוד דר' אבהו הוא מדכתיב בנבילה לגר אשר בשעריך, וזה לא נאמר קודם מ"ת, עכ"ד ז"ל. ואם כן ממילא גם לא תאכל דעץ הדעת לא משמע איסור הנאה". ונמצא שחצי שיעור היה מותר בו, והדרא קושיא לדוכתא. עכ"ד האור המאיר ז"ל.

ונלע"ד לקיים את התירוץ הנ"ל, דהנה מלשון הציווי (ב' י"ז) "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו" מדויק שלא רק הפרי נאסר כי אם גם העץ עצמו, וכמש"כ האור החיים (ג' ו', בסו"ד): הרי שדקדק לומר ומעץ לאסור אפילו העץ. עכ"ל ז"ל. והנה כתבו התוס' בפסחים (כ"ב. ד"ה ורבי שמעון) דלמ"ד אין בגידין בנותן טעם דכעץ בעלמא הוא ג', כשאסרה תורה את הגיד באכילה, לכו"ע נאמר בזה איסור הנאה, דהא לא שייכא ביה אכילה. עי"ש. ועפ"ז יש לומר, דגם בעץ הדעת מה שנצטוו על העץ גופו הגם שלא היה בו טעם ג', היה בזה כדי לאוסרו בהנאה שהרי לאכילה אינו ראוי, וכסברת התוס'. ופשיטא דאם העץ נאסר בהנאה גם הפרי אסור בכך.

גד. אכן באוה"ח (ג' א', בסו"ד) כתב דעה"ד היה אסור אף בהנאה "כאומרים בש"ס כל מקום שנאמר לא תאכלו וכו' אחד איסור אכילה וכו'". וכ"כ החתם סופר (ד"ה ותפקחנה). הרי שדעתם דאף קודם מ"ת היה איסור הנאה במשמע, ואתי שפיר דברי המתרגם. אמנם עדיין יקשה לשיטת חזקיה בפסחים שם דכשנאמר לא תאכל אין איסור הנאה במשמע.

גה. הן אמת שהאוה"ח הולך בזה לדרכו שפ"י את כל הענין לפי המ"ד (בב"ר ט"ו ז') דאילן שאכל ממנו אדה"ר היה של אתרוג שטעם עצו וטעם פריו שווה, ולפ"ז אכן מובן שהציווי היה גם על גוף העץ. ולכאורה לפי שאר השיטות במדרש דלא היה טעם העץ כטעם הפרי, אין מקום

לומר שנאסר עליהם גם העץ גופו, שהרי אין בו כל טעם. וכמ"ש הרמב"ן בפס' הנ"ל: "מן הפרי יזהירונו כי העץ אינו נאכל". אמנם נ"ל דאף אם נימא שלא היה טעם בעץ מ"מ י"ל דמדויק שפיר דהיה ציווי אף על העץ, וכפי שיבואר. [אך יצוין מש"כ האמרי נועם בפרשתנו (ד"ה בפסוק ותוצא הארץ): דהנה בווה"ק דף ל"ו אי' ותקח מפריו ולא ממנו, אשר עיקר הציווי היה רק שלא תאכל הפרי אבל ממנו שהוא עץ גופא לא הי' הציווי עליו כלל. ע"כ].

גו. כדאי' בחולין (צ"ב:) "עץ הוא והתורה חייבה עליו". ועי' רש"י בפסחים שם (ד"ה אלא למ"ד).

גז. להנך דלא סברי שהיה אתרוג.

מעשה ^{אוריח הכמנה} שוב ניתן לתרץ דכיון שעץ הדעת היה אסור בהנאה, ובאיסורי הנאה מודה ר"ל דחצי שיעור אסור מה"ת, על כן חטא אדה"ר אף שאכל רק חצי שיעור. ומיושב דאף אם נימא דב'לא תאכל' אין איסור הנאה במשמע"י, מ"מ היה עץ הדעת ^{אוריח 1234567} אסור בהנאה מהא דנאסר אף העץ שאינו ראוי לאכילה"ם.

על פי הדברים הללו נבין במה היה חטא האדמה הגורם לחטאו של אדה"ר. דאילו היתה האדמה מוציאה טעם העץ כטעם הפרי והיה גם העץ עצמו ראוי לאכילה, א"כ היה הציווי 'לא תאכל' מתפרש כפשוטו, לאסרו באכילה, ולא היה בזה כדי לאסור בהנאה, ואם לא היה אסור בהנאה לא היה אדה"ר חוטא במה שאכל חצי שיעור. אבל עתה שחטאה האדמה ולא נתנה טעם בעץ, ממילא היה בציווי על העץ כדי לאסור בהנאה, ומאחר שבאיסורי הנאה אף חצי שיעור אסור מה"ת נמצא שחטא אדה"ר אף שאכל רק חצי שיעור מעץ הדעת.

אם "לא תאכל" הנאמר קודם מ"ת כולל איסור הנאה

אך יש להקשות על עצם מש"כ האור המאיר בשם המהרי"ל, דרק לא תאכל הנאמר לאחר מתן תורה משמעו איסור הנאה. דהא מבואר בסוגיא שם (פסחים כ"א:) דר' אבהו וחזקיה נחלקו בקרא דלא יאכל חמץ (שמות י"ג ג'), שנאמר להם במצרים, קודם מ"ת.

איברא דהמהרי"ל אינו מחלק בין קודם מ"ת לאחר מ"ת אלא בין גוי לישראל, וז"ל שם: דאפילו לרבי אבהו אין איסור הנאה באבר מן החי לגוי, דמדאצטריך נבילה או אותו, על ישראל קיימא ולא אגוי. ע"כ. ולפ"ז לא קשה, דהא לא יאכל חמץ הוי שפיר מצוה שניתנה לישראל. אמנם ראיתי בספר אור חדש^פ (פר' וישלח) שכתב כמו שמבואר באור המאיר, וז"ל: ודאי דבר הנאמר קודם מתן תורה בלשון לא יאכל אין במשמעותו רק אכילה לבד ולא הנאה, דהא במ"ת הוא דנתגלה לנו זה הלימוד מטרפה או מנבילה. עכ"ל^{פא}. ולפ"ד עדיין צ"ע.

נח. כדעת חזקיה (בפסחים שם), או דאף	פ. להג"ר אלעזר קאליר זצ"ל בעל
לר' אבהו קודם מ"ת שאני כהמהרי"ל.	האור חדש עמ"ס פסחים וקידושין.
נפ. עי' תורת משה לתת"ס ד"ה ותרא	פא. ועי' ספר ברכת כהן עה"ת (סי' י"ט
האשה (השני).	אות ד') שהביא דבריו (אלא שכ"כ בשם

עוד יש להעיר מדמקשה הגמ' שם (כ"ב.) אר' אבהו מגיד הנשה דכתיב ביה לא יאכלו ומותר בהנאה כדתנן שולח אדם ירך לעכו"ם. ומאי קושי', הא נאמר קודם מ"ת.

ובאמת י"ל שתליא בפלוגתא דמתני' בחולין (ק'), דלדעת ר' יהודה מבני יעקב נאסר גיד הנשה, ולחכמים בסיני נאמר ונכתב במקומו. והיה אפ"ל דקושיית הגמ' בפסחים היא אך אליבא דחכמים שבסיני נאמר, ואכן אם נימא דמתני' דשולח אדם ירך לעכו"ם ס"ל כר' יהודה לא קשה קושיית הגמ' ס"ב. אלא דיעו"ש בסוגיא דפסחים שהגמ' בתירוצה העמידה למתני' דשולח אדם ירך לעכו"ם אליבא דר' יהודה שס"ל יש בגידין בנותן טעם דממילא כשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרה. ולכאורה אם מתני' דשולח אדם ירך לנכרי אתיא כר' יהודה הר"י שבלא"ה לק"מ, דכיון דס"ל דלבני יעקב נאסר ונאמר קודם מ"ת א"כ לא הוי איסור הנאה בכלל. וצ"ע.

[והנה] בדברי המהרי"ל מבואר עכ"פ דבאמה"ח לא נאסרו בני נח בהנאה, דב'לא תאכלו' הנאמר להם מודה ר' אבהו דאינו אלא איסור אכילה. ועפ"ז נלע"ד ליישב מה שהקשה הצ"ח בסנהדרין (נ"ט. ד"ה אבל) מנ"ל לר' אבהו דאמה"ח אסור לב"נ, הא מבואר התם דאף שכל מצוה שנאמרה לב"נ ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לב"נ, מ"מ מילה ופו"ר לא חשיבי נשנית בסיני הואיל ולמלתיה נשנית. עי"ש. ומעתה לר' אבהו יקשה דאמה"ח נמי למלתייהו הוא נשנית - להתיר אמה"ח בהנאה, דהא מבואר בפסחים (כ"ב:) שסמכו הקרא דאמה"ח לאזהרת דם כדי שיהיה אתקיש לדם, מה דם מותר בהנאה אף אמה"ח מותר בהנאה. ואי לאו ההיקש דאמה"ח לדם הוי אמרינן דאמה"ח אסור בהנאה, דהא גם באזהרת אמה"ח לב"נ נאמר לא תאכלו, "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו" (ט' ד'). וכיון דלמלתייהו נשנית לא חשיב אמה"ח נשנית בסיני, ומנ"ל לר' אבהו דאמה"ח אסור לב"נ. ע"כ קושייתו. ועי"ש מש"כ "וצריכין אנו לדחוק ולתרץ וכו'".

ולפמשנ"ת בדברי המהרי"ל מיושב שפיר דגם בלא שהיה אמה"ח נשנה בסיני היה מותר בהנאה, שהרי גם לדעת ר' אבהו 'לא תאכלו' הנאמר באיסור אמה"ח לב"נ אין משמעו איסור הנאה, ועל כרחק דמה שנשנה בסיני הוא לאסור על

הכתנות אור ובאמת הדברים כתובים בספר אור חדש הנדפס עם הכתנות אור), וכתב דיש לסומכם מדברי המהרי"ל הנ"ל.	אדם ירך לנכרי ס"ל דמבני יעקב נאסר להם גיד הנשה. עי"ש כל דבריו. ובספר קנין תורה בשמעתתא פר' וישלח (סי' א' אות ג') הביא קו' זו בשמו, ועי"ש (אות ו') מש"כ ליישב.
פב. שו"ר שכבר עמד על כך באור חדש הנ"ל והקשה: דלמא מתניתין דשולח	

ב"נ. אלא דכשנשנה בסיני בלשון לא תאכל, אם לאו דאיתקש לדם היה נאסר אף בהנאה^{סג}].

1234567

ביאור הטעם שנתחייב אדה"ר על אכילת חצי שיעור

בעיקר קושיית המדרש תלפיות הנ"ל דלריש לקיש שחצי שיעור מותר מן התורה מדוע התחייב אדה"ר על אכילת עץ הדעת, הא לא אכל אלא חצי שיעור. נראה לומר עפמש"כ הרמב"ם בהל' מלכים (פ"ט ה"י) דבן נח חייב על אבר מן החי בכל שהוא, "שלא ניתנו השיעורין אלא לישראל בלבד". וביאר הרדב"ז שם: והדבר ידוע דכל השיעורים הלכה למשה מסיני, והלל"מ לא ניתנה אלא לישראל. ע"כ. ולפ"ז מתורץ דלאדה"ר, שהיה דינו כבן נח^{סד}, לא ניתן השיעור דכזית ונאסר אף בחצי שיעור. שו"ר שהאור המאיר הזכיר זאת בסו"ד.

אמנם יש לדחות, דהנה במשנה למלך הל' חמץ ומצה (פ"א ה"ז) הביא דברי הרא"ם שביאר דעת ר' יוחנן דחצי שיעור אסור מה"ת, דאכילה כל דהוא משמע, אלא דאתא הלכתא ואפיקתיה ממשמעותיה לענין עונש שאינו אלא בכזית, אבל לאיסורא כדקאי קאי. וכתב המל"מ דריש לקיש חולק בזה וס"ל דסתם אכילה אינה אלא בכזית ולכך ס"ל דחצי שיעור מותר מה"ת. עי"ש.

דאדה"ר קודם החטא נצטווה על שמירת שבת, וזה כוונת הקרא דלעבדה ולשמרה, ואע"ג דקי"ל ב"נ ששבת חייב מיתה, על כרחך צ"ל דאדה"ר קודם החטא היה לו דין ישראל. עכ"ל. [אך באמת אי"ז ראייה, שהרי עדיין לא נאמרה אזהרה דיום ולילה לא ישובתו. וכ"כ הפרשת דרכים ריש דרוש א']. גם בחידושי הר"ן (ב"ב נ"ח. ד"ה ר' בנאה) יש משמעות דאדה"ר היה דינו כישראל. עי' להלן פר' חיי שרה (כ"ה י') שהבאנו דבריו. אכן מדברי התוס' והרמב"ן שהבאנו שם מבואר שהיה לו דין בן נח.

סג. ובדברי הצ"ח מבואר דלא ס"ל כחידושו של מהרי"ל, וכדעת האוה"ח והחת"ס (הנ"ל בהערה) דעץ הדעת נאסר אליבא דר' אבהו אף בהנאה. סד. ולהעיר ממש"כ החתם סופר בפרשתנו (עמ' י' ד"ה ואיתא): דעל כרחך היה לאדה"ר דין ישראל שקיים כל התורה שהרי עשה ציצית בבגדו, ודריש זה מויעשו להם חגורות גז"ש לועשו להם ציצית, ובציצית קי"ל בני ישראל יעשו ולא הנכרים יעשו (מנחות מ"ב). וא"כ ע"כ דין ישראל היה לו. עכ"ל. והכלי חמדה בפרשתנו (אות י') כתב: דמבואר במדרש

ולפ"ז מש"כ הרמב"ם לחייב בן נח בכל שהוא מהטעם שלא ניתנו שיעורים לב"נ, היינו לשיטתו דפסק כר"י דחצי שיעור אסור מה"ת. דמאחר שאכילה משמעה בכל שהוא, ולא ניתנה להם ההלל"מ לפטור מעונש בפחות מכזית, על כן חייבים הם בכל שהוא. אך לר"ל דסתם אכילה כזית משמע, א"כ אף שלא ניתנו שיעורין לב"נ מ"מ גם הם לא יתחייבו בפחות מכזית, שהרי הפטור דפחות מכזית אינו מחמת השיעורין ^{אחר"ח 1234567} שניתנו הלל"מ, אלא דכך היא משמעותה של אכילה בתורה.

וכ"כ הפרי מגדים בספרו גינת וורדים (כלל מ"ה) וז"ל: והנה לפמש"כ המל"מ בהל' חו"מ בפ"א בשם הרא"ם ז"ל בתוספותיו על הסמ"ג, דלר' יוחנן דאית ליה דחצי שיעור אסור מה"ת, הוא סובר דסתם אכילה הוא בכל שהוא ואתא הלכתא ואפקתיה לעונשין לכזית דוקא. א"כ לבן נח הסברא נותנת שיהא נהרג בכל שהוא, דהא סתם אכילה במשהו. ולדידיה הוה הלכתא ושפיר כתב הר"מ ז"ל דכל השיעורין הללו לישראל משום דהכי אגמרי' רחמנא למשה ולא לב"נ, דלגביהו לא אתאמרא הלכתא. אמנם למש"כ המל"מ שם דלר"ל דאיהו סובר דחצי שיעור מותר מה"ת סובר דסתם אכילה הוה בכזית המוזכר בקרא, א"כ גם לב"נ אין נהרג ומוזהר אלא בכזית לר"ל. עכ"ל. וכ"כ בס' לב אריה עמ"ס חולין (ל"ג. ד"ה בא"ד א"כ) עפ"ד המל"מ: דטעמא דהרמב"ם דב"נ חייב על פחות מכשיעור הוא משום דס"ל דסתם אכילה היא בכל שהו, וזהו לפי מאי דקי"ל ח"ש אסור מה"ת. אבל לר"ל דס"ל סתם אכילה בכזית, גם לב"נ מותר ח"ש. עכ"ל.

ומעתה נדחה מה שתירצנו דלכך התחייב אדה"ר אליבא דר"ל אף שאכל ח"ש כי לא ניתנו שיעורין לב"נ, דהא לר"ל סתם אכילה כזית משמע, וא"כ בלא השיעורין שניתנו הלל"מ ג"כ אין חייבים על פחות מכזית, וממילא גם בב"נ הדין כן, כמשנ"ת פה.

יו"ד סי' ס"ב (מש"ז סק"א ד"ה נסתפקתי) שכתב להוכיח דהתוס' בחולין (ל"ג. ד"ה אחד) לא ס"ל כהרמב"ם. וכ"כ בספרו ראש יוסף בחולין (שם ד"ה ודע), ובגור"ד (כלל מ"ה), ובתיבת גמא בפרשתנו (אות ב'). וכ"כ בס' לב אריה בחולין (שם ד"ה ובא"ד אע"ג). אך עי' הגהות מראה כהן בחולין שם שכתב לבאר דברי התוס' באופן שלא יסתרו את דעת הרמב"ם.

פה. אך עי"ש בגינת וורדים שהוסיף וז"ל: ואם נאמר דלר"ל סתם אכילה בכל שהו ואתא הלכתא ואפקתיה לר"ל אף לאיסורא דבעינן כזית, א"כ גם לר"ל ב"נ מוזהר דלגביה ליכא הלכתא. עכ"ל. ולפ"ז מתורץ שפיר, דמש"כ הרמב"ם דב"נ חייב בכ"ש כי לא ניתנו להם שיעורין נכון אף לר"ל.

ובעיקר ד' הרמב"ם, ראה פרי מגדים

ונלע"ד ליישב קו' המדרש תלפיות באופן אחר, עפ"מ שחידש הפרי מגדים (פתיחה להל' שחיטה, השורש הב') דבמקום שיש איסור עשה, כגון איסור עשה שאינה זבוחה, דילפינן מדכתיב וזבחת ואכלת - מה שאתה זובח אתה אוכל אבל מה שאי אתה זובח לא^ס, בזה גם ריש לקיש מודה דחצי שיעור אסור מה"ת. דבקרא דוזבחת ואכלת, שהיא אכילת רשות, ודאי הכוונה אף לפחות מכזית, וע"כ גם האיסור הנלמד מזה הוא בפחות כזית. וכ"כ בספרו ראש יוסף בחולין (ל"ג. ד"ה בא"ד): ואף לר"ל דחצי שיעור מותר מה"ת, מ"מ עשה דוזבחת אף בכל שהו מודה עליה, דנהי דכתיב וזבחת ואכלת הא אכילת רשות הוא וממילא דכי אזהר רחמנא בכ"ש נמי אזהר. ע"כ. וכ"כ בספרו גינת וורדים (כלל מ"ה) וז"ל: דמסתברא בטהורה ודאי מיזהר באיסור עשה דשאינו זבוח אף בכל שהו, דמי כתיב לא תאכל בלא זביחה, וזבחת ואכלת כתיב והאי אכילה רשות הוא, ומכלל הן נשמע לאו, דבלא זביחה אסור, וממילא אף בכל שהוא היה עשה. עכ"ל^ס.

והנה בציווי על עץ הדעת כתיב (ב' ט"ז י"ז) ויצו ה"א על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל, ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו וגו'. ויתכן לומר דמ"ש "מכל עץ הגן אכול תאכל" בא להוסיף איסור עשה על האכילה מעה"ד, דלאו הבא מכלל עשה עשה. וכ"מ בבינה לעתים (ח"ב דרוש ג'): כי באכילה מן האילן רצה שיהיה עובר בעשה ולא תעשה... והוא אמרו יתברך מכל עץ הגן אכול תאכל, לומר שיש בהם איסור לאו הבא מכלל עשה, כי דוקא בשאר עצי הגן הותרה לכם כל איזו אכילה שתהיה, ולא מעץ הדעת טוב ורע. ע"כ. ועי"ע חתם סופר בפרשתנו (ד"ה ותפקחנה)^פ.

פו. עי' תוס' ביצה (כ"ה. ד"ה בחזקת), שבועות (כ"ד. ד"ה האוכל), חולין (ל"ז. ד"ה השתא).

פז. ועי"ש שהוכיח כן מהתוס' בשבועות הנ"ל. אך ראה בספר המאיר לעולם (להגאון מו"ה מאיר מיכל רבינוביץ זצ"ל משאט, ח"א סי' כ"א ד"ה אמנם מצינו) שהוכיח מהתוס' בשבת (צ"א: ד"ה כגון) דלא כהפמ"ג. וראיתי מי שהעיר ע"ד הפמ"ג ממ"ש בברכות (מ"ט:) לענין ואכלת ושבעת, דר' מאיר סבר אכילה בכזית. עי"ש. וחזינן לכאור' דאף במקום שהוא רשות אמרינן דאכילה

בכזית היא, ולא דוקא בציווי ואזהרה. ויל"ע.

פח. ועלה בדעתי שזאת גם כוונת רבנו בחיי שכתב בפסוק זה: ע"ד הפשט הוזהר אדם בכאן בשתי מצוות, מצות עשה ומצות לא תעשה, מצות עשה - מכל הגן אכול תאכל, מצות לא תעשה - ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו. עכ"ל. אך שוב התבוננתי דכוונתו שנצטווה בעשה על אכילת שאר עצי הגן, וכמש"כ זקני הגר"א זצ"ל באדרת אליהו (עה"פ מכל עת הגן אכל תאכל) "והיה הציווי שיאכל מכל עץ הגן, ולא רשות". וראה בס' עשרה

ולפ"ז אתי שפיר, דמה שהתחייב אדה"ר אף שאכל חצי שיעור, היינו מחמת האיסור עשה שהיה באכילת עץ הדעת, דבזה מודה ר"ל דחצי שיעור אסור מה"ת^ס.

עוד יתכן לומר עפ"מ שאיתא במדרש (ב"ר י"ט י"ב): אר"ש בן לקיש אדה"ר לא נטרד מגן עדן עד שחירף וגידף וכו'. ולכאורה מבואר בזה שעל האכילה מעץ הדעת לבד לא היה מתחייב אם לא שהיה מחרף ומגדף. וצ"ב מדוע לא היה די במה שעבר על ציווי השי"ת ואכל מעץ הדעת כדי להתחייב, הרי הוזהר "כי ביום אכלך ממנו מות תמות". אך לפמשנ"ת י"ל דריש לקיש לשיטתו קאזיל, דמאחר שס"ל חצי שיעור מותר מה"ת, על כרחך דלא נתחייב משום האכילה לבד, שהרי לא אכל אלא חצי שיעור, ולכך אמר שלא נטרד מג"ע עד שחירף וגידף.

ולפ"ז נפלא הדבר שמאמר זה דר"ל מובא במדרש תיכף לאחר מאמרו של ר' אבא בר כהנא: ואכלתי אין כתיב כאן אלא ואוכל, אכלתי ואוכל. ע"כ. דגירסת רש"י שם היא "אכלית ואוכלית לבהמה ולחיה ולעוף", דבזה מבואר לכאן שזאת היתה טענתו של אדה"ר - שלא אכל שיעור שלם כי האכיל גם לבהמות ולחיות. ועי"ש בפי' ידי משה שכתב לבאר כן גם לפי הגירסא שלפנינו, וז"ל: פי' ע"ד דאי' שהאכיל אדה"ר מן העץ לבהמות חיות ועופות, ושיעור אכילה בכזית, והתנצל אדה"ר שלא אכל כולה רק פחות משיעור. וז"ש האשה אשר נתתה וגו' פי' האשה אכלה ממנו וגם לכל הברואים נתתי ממנה, וא"כ ז"ש אכלתי ואוכל פי' שהאכיל לבהמות ולא הגיע עליו שיעור כזית וחצי שיעור מותר. וז"ש לא אכלתי שיעור אכילה להתחייב עליה. שמעתי בשם גדול אחד. עכ"ל. וכעיי"ז כתב בספר חידוד ופלפול (ביאורים למדרשי פליאה אות א'-ב) בביאור מדרש זה: והנה כתבו בשם השל"ה הק' על הא דשאל הקב"ה לאדה"ר המן העץ אשר צויתך לבלתי אכול ממנו אכלת, והשיב אכלתי ואוכל עוד, ותמוה. ומתרץ דהקב"ה צוה לו שלא יאכל כזית מעה"ד כי סתם אכילה הוא בכזית, והוא אכל רק חצי זית מעה"ד ושאר אכל משאר אילנות, ע"כ השיב אכלתי ואוכל עוד בזו האופן כיון דלא היו כזית איסור וסבר דחצי שיעור מותר מה"ת. עכ"ל. ושור"ר במדרש תלפיות (הנ"ל) שהלך בד"ז בביאור דברי המדרש הנ"ל.

מאמרות להרמ"ע מפאנו זצ"ל מאמר חיקור דין (ח"ב פ"ה ופי"ז).	הדעת יעבור בלאו ועשה, דמה יוסיף איסור בזה כיון שמשפטו חרוץ ביום אכלך ממנו מות תמות". ולפמשנ"ת אתי שפיר דהעשה מוסיף לאסור אף חצי שיעור.
ספ. והנה החת"ס (הנ"ל בפנים) כתב ד"הכא לא שייך לומר שאם יאכל מעץ	

על כן, לאחר שהביא המדרש דאדה"ר טען שאינו חייב מאחר שאכל רק חצי שיעור, בא ריש לקיש לבאר מדוע אכן התחייב, דהוא הרי ס"ל להלכה דח"ש מותר.

עו"ל ביישוב הקושי' מדוע התחייב על אכילת חצי שיעור, דהנה אי' בסנהדרין (נ"ו): **ת"ר** שבע מצות נצטוו בני נח וכו' - מנהני מילי, א"ר יוחנן דאמר קרא ויצו ה' אלקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל וכו' מכל עץ הגן ולא גזל וכו'. ופירש"י: מכל עץ הגן ולא גזל, מדאיצטריך למישרי ליה ולהפקיר לו עצי הגן, שמע מינה שאינו מופקר לו נאסר לו. ע"כ. וכתב החתם סופר (תו"מ עה"פ המן העץ) דמשמע מכאן "דבלאו איסורא גופא של עץ הדעת היה בו עוד איסור משום גזל, אלא דקים ליה בדרבה מיניה דאיסורא של עץ הדעת חמור טפי. אמנם לפי מה שפירשנו לעיל דאדם היה אומר מותר, א"כ לא נענש על אכילת עץ הדעת וחזר איסורא דגזל לדוכתא". עי"ש.

ובד"ז יש לתרץ קושי' הנ"ל, דאף שלא חטא בעצם האכילה כי היה רק חצי שיעור, מ"מ עבר בזה על איסור גזל^א.

ועפ"ז יבואר מה שאיתא במדרש (תנחומא קדושים ב' ובילקוט רמז תר"ד): כיון שנברא אדה"ר אמרו מלה"ש לפני הקב"ה, רבש"ע זהו שאנו מקלסין אותך בשמו, אמר להם

דמאחר שהאשה סחטה את המשקה ונתנה לו, כבר נעשה בו שינוי מעשה ושינוי רשות מידו לידה ושוב אין בו משום גזל. עי"ש כל דבריו.

וראה במדרש שהש"ר (א' ט"ז): מכל עץ הגן - זה הגזל, דכתיב המן העץ אשר צויתוך. ובפסיקתא דרב כהנא: מכל עץ הגן - זה הגזל, כד"א ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו. ע"כ. ומבואר בזה דבאכילת עה"ד היה משום גזל.

עא. ואף אם נימא דלא היה בזה שו"פ, הא ב"נ חייב מיתה אף על פחות משו"פ, כמש"כ הרמב"ם בפ"ט מהל' מלכים ה"ט.

ע. ועי"ע חתם סופר (עמ' י' ד"ה עוד) "ואכילת עץ הדעת היה כמו גזל". ועי"ע בחי' חת"ס השלם עמ"ס סוכה (מ"ה: ד"ה אגב) דבמה שאכל מהעץ נתחייב גם משום גזילה, כיון שלא הורשה לאוכלו. ובבאר מים חיים (עה"פ ויצו ה"א על האדם לאמר מכל עץ הגן וגו') כתב בתו"ד: באכילת עץ הדעת כיון שלא נתנו אלקים לאכילתו... עבר על הגזל שגזל מאת הקב"ה דבר שלא חפץ לתת לו. ע"כ. ובספר בנין אריאל (ד"ה בגמרא) כתב לבאר עד"ז מ"ש במדרש (כ"ר י"ט ה') סחטה ענבים ונתנה לו, דהיה סבור שלא נאסר לו רק הפרי עצמו אבל לא המשקה היוצא ממנו.

לא, גנב הוא זה, שנאמר ותאכל מן העץ. ע"כ. דלכאו' אינו מובן מה שקראו הקב"ה גנב על שאכל מן העץ. אמנם עפמשנ"ת אתי שפיר דנידון עלה משום גזל.

בענין תשובה בבני נח

הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב וגו' (ד' ז').

בתרגום איתא על פסוק זה "ואם תתוב ישתבק לך", ופירושו דאם יעשה תשובה ימחל לו. ולכאורה קשה, דידוע מהקדמונים דתשובה מהני רק לישראל ולא לבני נח. והמקור לזה הוא במדרש תנחומא (פר' האזינו ד'): "כתיב ישא ה' פניו אליך וכתוב אחד אומר אשר לא ישא פנים, עושה תשובה נושא לו פנים. יכול לכל, ת"ל אליך ולא לאומה מעכו"ם"עב. וכאן מצינו דאהני תשובה אף לבן נח.

וכן ילה"ק מדברי המדרש (ב"ר כ"ב י"ג) עה"פ ויצא קין מלפני ה': פגע בו אדה"ר, אמר ליה מה נעשה בדינך, א"ל עשיתי תשובה ונתפשרתי. התחיל אדה"ר מטפח על

עב. ועי"ע תנחומא פר' צו ה'. וראה בילקוט (רמז תי"ד) עה"פ אלה פקודי המשכן: א"ר ישמעאל זה סימן לכל באי עולם שאין סליחה אלא לישראל בלבד. ובמדרש איכה רבה (ג' ט'): מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע (מיכה ז' י"ח), יכול לכל ת"ל לשארית נחלתו. וכתב עלה בספר שער החצר (סי' קל"ז) דפשטן של דברים הרי זה בא ללמד דהתשובה אינה מועלת אלא לישראל אבל לא לאומות. ועי"ע פסיקתא רבתי פמ"ה. ובספר תקנת השבין (למהרצ"ה מלובלין זצ"ל, אות א') כתב בזה: ונהירנא דראיתי כן להרמ"ע בעשרה מאמרות ולהר"י אברבנאל בנחלת אבות ועוד קדמונים הרבה כתבו כן בפשיטות דאין תשובה מועילה לגוים,

ושוב מצאתי כן כן מפורש בתנחומא (האזינו ד') עושה תשובה נושא לו פנים יכול לכל ת"ל אליך ולא לאומה אחרת, ובספר דבש לפי (מערכת ח' אות כ"ד) מביא זה בשם הבינה לעתים. עכ"ל.

[וראיתי בספר יעלת חן ר"פ וישב שכתב סברא מחודשת בהא דאין תשובה מועלת לב"ג, וז"ל: עפ"מ דאי' ביומא דפ"ו אר"ל גדולה תשובה שזדונות נעשים לו כשגגות שנא' שובה ישראל עד ה"א כי כשלת בעונך, האי עון מזיד הוא וקרי ליה מכשול. וכיון דאי' בסנהדרין דב"ג נהרג שוגג כמזיד, א"כ לא ניתן להשבון, דמה אהני מעשיו דנעשו כשוגג הלא שוגג ומזיד שניהם שוים לגבייהו. עכ"ל].